

Esad Rejimi Sonrası Irak-Suriye İlişkilerinin Geleceği

Suriye'de Esad rejiminin ani çöküşü, başta İran'ın Iraklı Şii müttefikleri olmak üzere birçok taraf için sürpriz olmuştur. Esad rejiminin çöküşü kadar sürpriz olan diğer gelişme, İran'ın "Şii Cihadı" olarak dolaşıma koyduğu çağrılar sonrasında on binlerce Şii savaştının ithal edilerek seferber edildiği Suriye Savaşı'nda; Aralık 2024'te Heyet Tahrir Şam liderliğindeki muhalif grupların Şam'a doğru ilerlerken, Lübnan Hizbullahı ile birlikte Esad rejimini uzun dönemden bu yana savunmakta aktif roller üstlenen Iraklı Şii silahlı aktörlerin geri çekilmesidir.

Heyet Tahrir Şam liderliğindeki Esad rejimi muhalifi gruplar Şam'a yöneldiğinde, Iraklı Şii unsurların ülkelerine dönme evresi başlamış; Haşdi Şa'bi Komisyonu Başkanı Falih Fayyad'ın, 2 Aralık 2024 tarihli açıklaması, Irak'ın Suriye'deki yeni döneme ilişkin tutumunu göstermektedir: "Haşdi Şa'bi'nin Irak sınırları dışında faaliyetleri ve Irak'ın Suriye krizine müdahil olmak yönünde bir isteği yoktur." Fayyad'ın "Esad devrinin sona ermesinin netleşmesi ve Şii askeri unsurların da yer aldığı Koordinasyon Güçleri'nin Başbakan Muhammed Şiya Sudani'nin başkanlığında Hikmet Hareketi lideri Ammar El-Hekim'in evinde yaptığı toplantı sonrasında" bu açıklamayı yapması dikkatleri çekmiştir.

Aksa Tufanı'ndan bu yana ihtiyatlı bir tutum takınan Haşdi Şa'bi grupları içinde en etkili isimlerden olan Asaib Ehli Hak lideri Kays Hazali'nin, "Suriye'deki değişim Irak'ın istikrarsızlaştırma ihtimalini barındırmaktadır" açıklaması, Şii gruplar için bir kırılma mesabesindedir. Esad rejiminin sahadaki en önemli müttefiklerinden olan Ketaib Hizbullah'ın "Bağdat, hem Irak'ın ulusal hem de Ortadoğu'nun bölgesel güvenliğine tehdit oluşturan Suriye'deki suç gruplarını caydırmak için resmi asker konuşlandırma inisiyatifi almalıdır; ancak Ketaib Hizbullah olarak bu suç gruplarına müdahalede bulunmak için henüz askeri unsurlarımızı gönderme kararı almadık" açıklaması, Iraklı Şii grupların Suriye ajandasındaki değişikliğin kesinlik kazandığını göstermektedir. Bedir Örgütü lideri Hadi Amiri ve eski başbakan Nuri Maliki, Hazali ve Ketaib Hizbullah'ın aksi bir tutum sergileyip Irak'ın ulusal güvenliğini öne sürerek Suriye'ye müdahale edilmesini savunan şahin çıkışlar yapmış ancak bu çıkışlar sembolik görünümündedir. Maliki'nin sürece ilişkin bilhassa Türkiye'yi hedef gösteren açıklamalarına ilave olarak değişkenlik gösteren bu tutumlar aynı zamanda grupların tabanlarına karşı meşruiyetini koruma ve bireysel ajandalarındaki farklılıkların göstergesidir.

Bağdat'ın Suriye'ye yönelik müdahaleci ve saldırgan olmayan duruşunun kökeni ve arka planı birkaç önemli gelişmeden kaynaklanmaktadır:

- Birincisi, Gazze savaşı ve Tahran ile Tel Aviv arasındaki artan gerginlik ortasında, İran'ın Irak'taki Şii müttefiklerinin odak noktası ağırlıklı olarak İsrail'e yönelmiştir.
- İkincisi, Haşdi Şa'bi bünyesindeki İran destekli grupların bir kısmı Irak devletinin komuta ve kontrol yapısına dâhil olmuş ve bu dinamik hem siyasi hem de operasyonel kısıtlamalar getirmiştir.
- Üçüncüsü Beşşar Esad'ın son dönemde; Arap dünyası ile bağlarını yeniden düzeltme isteği ve İsrail'in Aksa Tufanı sonrası Gazze ve Lübnan'a karşı başlattığı saldırıların benzerinin Suriye'ye yapılmasını engellemek için İran destekli Şii milislerin Suriye'deki etkisini ve varlığını kısıtlayıcı hamleleridir.
- Dördüncüsü ve en önemlisi ise devrik Suriye istihbaratının İsrail'e hassas bilgiler sızdırdığı ve bunun Suriye'deki önemli İran askeri komutanlarının suikastına yol açtığına yönelik suçlamalardır. İran cenahında Esad'ın "çift taraflı oynadığını" ve Suriye eski istihbarat şefi Ali Memlûk'ün İsrail istihbaratıyla doğrudan bağlantılarını sürdürdüğü yönünde sızan bilgiler; Esad'ın İran'dan uzaklaşmak için uyguladığı bazı hamleler (Arap devletlerinden ve Rusya'dan daha fazla destek almaya çalışması) Tahran-Esad ittifakını sonlandıran ana nedenlerdir. Nihayetinde, Esad'ın devrilmesi, Tahran'a milyarlarca dolara mal olan sınırsız İran desteğinin ardından gelmiştir.

Son dönemde tezahür eden Esad-Tahran anlaşmazlığına ve Tahran'ın Şam'ın düşüşünü engellemeye yönelik çabalarına rağmen ABD'nin Bağdat'a Şii milisleri İran-İsrail çatışmasından uzaklaştırması yönünde ultimatoma vermesi ve Şii silahlı grupların saldırı düzenleyerek gerilimi tırmandırması veya Suriye'ye girme teşebbüsleri olursa; İsrail'in Haşdi Şa'bi liderlerini ve altyapısını hedef alıcı eylemler yapma tehdidi geri adım attırılmıştır. Bu gelişme ve kararlar, İran'ın ulusal güvenliği açısından birinci halka mesabesinde olan Bağdat'ın, gerilimden uzak tutulma nedenidir.

Esad rejiminin çöküşü Irak'ın siyasi geleceği için mevcut durumda belirsiz olmakla birlikte önemli sonuçlar doğuracağı açıktır. Değişen koşullar, Şii silahlı gruplarını Bağdat'taki siyasi güçlerle daha yakın bir hizaya gelmeye zorlayabilir ancak bu tezin aksi bir durum ortaya çıkarsa, Suriye'deki kaostan dolayı Irak yeni bir krizle karşı karşıya kalacaktır. Bu da Haşdi Şa'bi'ye geniş imtiyazlarla elde edilen yeni bir yetki sağlayacaktır. Bu risklerin olası ihtimallerine göre hareket eden Sudani Hükümeti, yeni Suriye hükümeti ile Ulusal İstihbarat Başkanı Hamid Şatri'nin ziyareti sonrasında bazı temaslarda bulunmuştur. Diğer yandan Suriye Dışişleri Bakanı Esad Hasan Eş-Şeybani'nin, Birleşik Arap Emirlikleri'nde katıldığı Dünya Hükümetler Zirvesinde henüz tarihi net olmamakla birlikte Mart ayında Bağdat'a bir resmi ziyaret düzenleyeceğini duyurması ve ziyaretin Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin tarafından doğrulanması, tarafların olumlu ve yapıcı bir ilişki kurma niyetinde olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak İran'ın uzun zamandan bu yana Ortadoğu'da uygulamaya koyduğu jeostratejik gücün ve ideolojik çabanın en önemli aktörlerinden olan Iraklı Şii grupların Suriye'den ani geri çekilişi, aynı zamanda İran'ın "direniş eksenini" teorisi altında uyguladığı politikanın da gerileme ve bölgesel güç dengelerinde önemli bir değişimin işaretidir. Tahran'ın hasar alan ancak henüz tamamen kopmayan Şii ittifakının içindeki uyumu sürdürmede zorluklarla karşı karşıya kalınması nedeniyle yeni stratejik hesaplamaları yansıtmaktadır. Dolayısıyla mevcut sonuçlar İran ve direniş eksenini içindeki Iraklı Şii grupların ittifak boyutunun yeniden hesaplanmasını gerektiren bir tablo ortaya koymaktadır. Irak açısından ise Suriye'deki gelişmeler doğrudan ulusal güvenliği ile ilintilidir. Suriye'nin doğusunda yeniden eylemlerini arttırma ihtimali olan DAESH'in, Suriye sonrasında en çok güvenliğini etkileyeceği ülke Irak'tır. Bu nedenle Irak'ın ulusal güvenliği açısından Şii silahlı grupların yönelimlerine bakmaksızın yeni Suriye Hükümeti ile ilişkilerini düzeltmesi zarureti söz konusudur.